

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**XIX. YÜZYIL ve XX. YÜZYIL BAŞI
EMİNÖNÜ'NDE OSMANLI BÜRO HANLARI**

Mimar Nil KÖROĞLU

**FBE Mimarlık Ana Bilim Dalı Bina Araştırma ve Planlama Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Nihal ULUENGİN (YTÜ)

İstanbul, 2004

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
ÇİZELGE LİSTESİ.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ÖZET.....	viii
ABSTRACT.....	ix
1. GİRİŞ.....	1
2. BÜRO BİNALARININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM AŞAMALARI	4
2.1 Büronun Tanımı.....	4
2.2 Avrupa’da Büro Binalarının Ortaya Çıkış Aşamaları	4
3. XIX. YÜZYILDA OSMANLI’DA BATILILAŞMA HAREKETLERİ	13
3.1 Batılılaşma Döneminde Osmanlı Ekonomisi	13
3.2 Tasarruftan Tüketime XIX. Yüzyılda Osmanlı’da Ticaret.....	16
3.3 XIX. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Batılılaşma Hareketleri ve Mimariye Etkileri	17
3.4 Türk – İngiliz Ticaret Antlaşması ve Osmanlı Ticaretine Etkileri	21
3.5 Endüstri Devrimi ve Osmanlı Ticaret Hanlarına Etkileri.....	23
4. XIX .YÜZYILDA EMİNÖNÜ’NDE BÜRO HANLARININ GELİŞİMİ	28
4.1 Fetih’ten Sonra İstanbul’da Ticaret Yapılarının Gelişimi ve Şehir İçi Han Mimarisi.....	28
4.2 XIX. Yüzyılda Eminönü ve Osmanlı Ticaret Hanları	31
4.2.1 19. Yüzyıl Eminönü’ndeki Klasik Osmanlı Ticaret Hanları	34
4.2.1.1 Büyük Yıldız Han	35
4.2.2 XIX. Yüzyıl Eminönü’ndeki Geçiş Hanları	37
4.2.2.1 Giritli Mustafa Paşa Hanı	37
4.2.2.2 Yusufyan Han	38
4.2.2.3 Caferiye Han.....	39
4.2.2.4 Sabuncu Han.....	41
4.2.3 XIX. Yüzyıl Büro Hanları ve Ortaya Çıkış Aşamaları.....	42
4.2.3.1 Mahmudiye Han	44
4.2.3.2 Abud Efendi Han	46
4.2.3.3 Büyük Abud Efendi Han	47
4.2.3.4 Kayseri Han	48
4.2.3.5 Alalemcıyan Han	50
4.2.3.6 Feşçi Başı El Katip Han.....	52
4.2.3.7 Dilsizzade Han.....	52
4.2.3.8 Germania Hanı.....	54
4.2.3.9 I. Vakıf Han	56

4.2.3.10	II. Vakıf Han.....	59
4.2.3.11	Kurukahveci Han.....	62
4.2.3.12	Liman Han.....	63
4.2.3.13	Dördüncü Vakıf Hanı.....	64
4.2.3.14	Balçı Han.....	68
4.2.3.15	Fresko Han.....	70
4.2.3.16	Sansaryan Han.....	71
5.	SONUÇ.....	73
	KAYNAKLAR.....	80
	EKLER.....	84
Ek 1 J.	Pervitich Sigorta Haritaları Lejandı.....	85
	ÖZGEÇMİŞ.....	86

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Uffizi Palace avludan görünüş[2].....	5
Şekil 2.2 Somerset House avludan görünüşü[3].....	5
Şekil 2.3 St. Paul Katedrali görünüşü[3].....	6
Şekil 2.4 Central Hall iç görünüşü[3].....	7
Şekil 2.5 Oriel Chambers binası giriş cephesi.....	8
Şekil 2.6 Galleria Vittorio Emmanuele binası giriş cephesi[4].....	9
Şekil 2.7 Galleria Vittorio Emmanuele binası iç avludan görünüş[4].....	9
Şekil 2.8 Galleria Vittorio Emmanuele binası iç avludan görünüş[4].....	9
Şekil 2.9 Crystal Palace (Barutçu, H., 2000; s:95).....	10
Şekil 2.10 Larkin Binası giriş kat planı [5].....	10
Şekil 2.11 Larkin Binası iç avludan görünüş [5].....	10
Şekil 2.12 Larkin Binası iç avludan görünüş [5].....	10
Şekil 2.13 Larkin Binası [6].....	11
Şekil 2.14 Larkin Binası giriş cephesi görünüşü [7].....	11
Şekil 2.15 Viyana Post Ofisi giriş cephesi görünüşü [3].....	11
Şekil 4.1 XIX. yüzyıl sonu İstanbul (Dökmeci, V., 1993).....	29
Şekil 4.2 XIX. yüzyıl sonu İstanbul (Dökmeci, V., 1993).....	29
Şekil 4.3 İstanbul ve civarı yaklaşık 1900 (Çelik, Z., 1986).....	30
Şekil 4.4 Eminönü planı (J. Pervititch).....	33
Şekil 4.5 Büyük Yıldız Han (J. Pervititch).....	35
Şekil 4.6 Büyük Yıldız Han Mahmutpaşa Yokuşu cephesi.....	36
Şekil 4.7 Giritli Mustafa paşa Hanı (J. Pervititch).....	38
Şekil 4.8 Giritli Mustafa Paşa Hanı.....	38
Şekil 4.9 Yusufyan Han (J. Pervititch).....	39
Şekil 4.10 Caferiye Han Mercan caddesi cephesi.....	40
Şekil 4.11 Caferiye Han planı (J. Pervititch).....	40
Şekil 4.12 Sabuncu Han (J.Pervititch).....	41
Şekil 4.13 Sabuncu Han Sabuncu Hanı sokağı görünüşü.....	41
Şekil 4.14 Mahmudiye Han planı (J. Pervititch).....	45
Şekil 4.15 Mahmudiye Hanı Fındıkçılar sokağı cephesi.....	45
Şekil 4.16 Abud Efendi Han planı (J. Pervititch).....	46
Şekil 4.17 Abud Efendi Han Marpuççular sokağı görünüşü.....	46
Şekil 4.18 Büyük Abud Efendi Hanı planı (J. Pervititch).....	47
Şekil 4.19 Büyük Abud Efendi Hanı Mahmutpaşa Yokuşu girişi.....	48
Şekil 4.20 Büyük Abud Efendi Hanı Tarakçılar Hanı sokağı girişi.....	48
Şekil 4.21 Kayseri Han planı (J. Pervititch).....	49
Şekil 4.22 Kayseri Han Mimar Kemalettin sokağı cephesi.....	50
Şekil 4.23 Kayseri Han çıkma detayı.....	50
Şekil 4.24 Alalemcıyan han planı.....	50
Şekil 4.25 Allaemciyan Han Yeni Postane Sokağı Görünüşü.....	51
Şekil 4.26 Feşçi Başı El Katip Han planı (J. Pervititch).....	52
Şekil 4.27 Feşçi Başı El Katip Han Aşir Efendi sokağı cephesi.....	52
Şekil 4.28 Dilsizzade Hanı Planı (J. Pervititch).....	53
Şekil 4.29 Dilsizzade Hanı Aşir Efendi caddesi cephesi.....	53
Şekil 4.30 Germania Hanı.....	54
Şekil 4.31 S. Pietro tapınağı[3].....	54
Şekil 4.32 Germania Han planı (J. Pervititch).....	55
Şekil 4.33 Germania Han girişi.....	55
Şekil 4.34 I. Vakıf Hanı planı (J. Pervititch).....	56

Şekil 4.35 I. Vakıf Hanı giriş cephesi.....	57
Şekil 4.36 I. Vakıf Han Zemin Kat Planı (Y.Yavuz, 1981)	58
Şekil 4.37 I. Vakıf Han Asma Kat Planı (Y.Yavuz, 1981)	58
Şekil 4.38 I. Vakıf Han I. Kat Planı (Y.Yavuz, 1981).....	58
Şekil 4.39 I. Vakıf Han II. Kat Planı (Y.Yavuz, 1981)	58
Şekil 4.40 II. Vakıf Han Ön cephesi.....	60
Şekil 4.41 II. Vakıf Han planı (J. Pervititch).....	60
Şekil 4.42 II. Vakıf Han giriş kat planı (Y:Yavuz, 1981)	61
Şekil 4.43 II. Vakıf Han normal kat planı (Y:Yavuz, 1981)	61
Şekil 4.44 Kurukahveci Han planı (J. Pervititch).....	62
Şekil 4.45 Kurukahveci Han arka cephesi.....	62
Şekil 4.46 Liman Han planı (J. Pervititch)	63
Şekil 4.47 Liman Hanı Yalı Köşkü caddesi	64
Şekil 4.48 Liman Hanı Yalı Köşkü caddesi	64
Şekil 4.49 IV. Vakıf Han planı (J. Pervititch)	65
Şekil 4.50 IV. Vakıf Han Hamidiye Caddesi sol yan cephesi.....	66
Şekil 4.51 IV. Vakıf Han Hamidiye Caddesi cephesi [9].....	66
Şekil 4.52 IV. Vakıf Hanı I. kat planı (Y:Yavuz, 1981)	67
Şekil 4.53 IV. Vakıf Han Hamidiye caddesi cephesi (Y:Yavuz, 1981).....	68
Şekil 4.54 IV. Vakıf Han en kesiti (Y:Yavuz, 1981)	68
Şekil 4.55 IV. Vakıf Han yan cephe (Y:Yavuz, 1981).....	68
Şekil 4.56 Balcı Han planı (J. Pervititch).....	69
Şekil 4.57 Balcı Han Vasıf Çınar caddesi cephesi.....	69
Şekil 4.58 Fresko Han planı (J. Pervititch).....	70
Şekil 4.59 Fresko Han Fıncancılar sokağı görünüşü.....	70
Şekil 4.60 Sanasaryan Han planı (J:pervititch).....	71
Şekil 4.61 Sanasaryan Han Mimar Kemallettin sokağı giriş cephesi.....	71
Şekil Ek 1.1 J. Pervititch Sigorta Haritaları Lejandı.....	85

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 5.1 Dönem özellikleri bakımından XIX. yüzyıl Eminönü hanları.....	75
Çizelge 5.2 Plan şemasına göre XIX. yüzyıl Eminönü hanları.....	76
Çizelge 5.3 Kat adetlerine göre XIX. yüzyıl Eminönü hanları.....	77

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında kıymetli bilgileri ile bana yol gösteren, yardımlarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim değerli hocam Yrd. Doç Dr. Nihal Uluengin'e ve araştırma süresince, sorduğum hiçbir soruyu yanıtızsız bırakmayan, yapıcı eleştirileri ile katkıda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Bülent Uluengin'e; fotoğraf çekiminde, düzenlenmesinde ve yardıma ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olan arkadaşım, meslektaşım Uğur Alp Orbeyi'ne; çalışmalarımı her zaman destekleyen, benimle üzülüp benimle sevinen annem Neşe Sancaklı'ya ve babam Nusret Köroğlu'na ve son olarak araştırmanın metin düzeltmelerini yapan ve daima yanımda olan çok sevdiğim ablam Işıl Aydemir'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

XIX. yüzyılda iflasın eşiğine gelen Osmanlı, batılılaştırılmaya çalışılan ve modern bir görünüm kazanması amacıyla üzerinde sayısız reform denemesi yapılan bir ülke konumundadır. Bu çalışmada Osmanlı'nın öncelikle bu yüzyıldaki genel durumu gözler önüne serilmekte ve ülkenin modern ve batılı anlamdaki değişimine temel hazırlayan etmenler incelenmektedir.

Eminönü bölgesinde geleneksel sistemle yapılmış Klasik Osmanlı Ticaret Hanlarının, Osmanlı'da meydana gelen değişimlerin etkisiyle, özellikle planlamasında meydana gelen değişimin incelenmesi ve bugünkü büro binalarının Osmanlı'daki ilk örneklerinin oluşumuna etki eden nedenlerin açıklığı kavuşturulması bu araştırmanın konusunu oluşturmuştur.

Giriş bölümünde, araştırmayı yapmamızdaki neden açıklanmış, çalışmamıza yön veren eserler vurgulanmış ve araştırma yöntemimiz belirtilmiştir.

İkinci bölümde, XV. yüzyıldan günümüz büro anlayışının Avrupa'daki ilk örneklerine kadar geçen sürede, büro yapılarının katedraller, saraylar ve son olarak evleri kapsayan mekanlardaki gelişim çizgisi izlenmiş ve bu süre zarfında yapılmış olan ve birçok büro binası için model olacak Avrupa'nın en önemli büro binalarından örnekler verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Osmanlı'nın Avrupa devletlerine göre geri kalmışlığını fark ettiği dönemde, Avrupa modellerinin çağdaşlaşma araçları olarak benimsenmesinin gerisindeki sosyo-ekonomik sorunlara cevap aranmış ve Osmanlı'nın diğer devletlerle ve özellikle İngiltere ile yaptığı ticari antlaşmalar ve Endüstri Devriminden ne derece etkilendiği araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde, Eminönü bölgesinde ilgilendiğimiz döneme ait hanlar plan, strüktür ve yerleşim özellikleri bakımından fotoğraf, harita ve çizimlerle desteklenerek incelenmiştir.

Sonuç bölümünde, elimizdeki belgeler ışığında hazırlanan tablolar sayesinde, aynı yüzyılda farklı planlama anlayışı ile yapılmış olan hanların, plan düzenlenmesi, kat adetleri ve dönem özellikleri bakımından incelenerek senelere göre yerlerinin tespiti ve aralarındaki farklılaşmanın kolaylıkla izlenebilmesini sağlamıştır.

Anahtar kelimeler: Büro binaları, büro hanları, XIX. yüzyılda Osmanlı, Eminönü bölgesi, batılılaşma.

ABSTRACT

In 19th century, Ottoman Empire which was almost bankrupted was like a country that was trying to westernized and in order to do that countless reform trials were tried on it. In this project, especially Ottoman's condition of that period and the factors that prepared the base for the changing in the modernization and westernization process were examined.

The subject of this research clarifies the causes that take place at the formation of first samples of today's office buildings in the Ottoman Empire and the effect of the changes that especially were made at the planning of the Classical Ottoman Commercial Inns and the reason that they were built with traditional system in Eminönü region.

In the introduction part, the reason of this research was explained, the resources that directed our study were emphasized and our research method was pointed out.

In the second part, we followed the progress of the office buildings at the localities that covers the cathedrals, palaces and finally the houses from the XV. century up to today's first European examples and most important office buildings from Europe that would be chosen as models for many office buildings were built in this period.

In the third part, answers were tried to be found out the socio-economic problems that lie behind the adaptation of the European models as means of modernization and the effect of commercial pacts with the other countries, especially with England and industrial revolution in the period that Ottoman Empire became aware of being backward against the European countries.

In the fourth part, the inns in Eminönü region that belong to the same period were examined from the point of their plans, structures and settlement characteristics which were supported with photographs, maps and drawings.

In the final part, the graphics that were prepared by the help of the documents that we have make it easily observable and possible to show the state and the difference caused by the years between the inns that were built in the same period with different plannings, characteristics as they were examined from the point of planning order, number of floors and period characteristics.

Keywords: Office buildings, office inns, Ottoman Empire in 19th century, Eminönü region, westernization.